

PHYSICIANS FOR HUMAN RIGHTS
רופאים לזכויות אדם
لذوئوت آدم لآقوق الإنسآن
ישראל ישראלית ISRAEL

נייר עמדה

עדכון קרובי כלואים במצבם הרפואי

ועדת האתיקה של
רופאים לזכויות אדם

ינוי 2021

עניינו של נייר עמדה זה היא זכותו של כל מטופל, לרבות אסיר או עצור, המאושפז בבית חולים כי משפחתו תעודכן לבקשתו אודות מצבו הרפואי. בהתאמה, נטען כי החובה לפעול למימוש זכות זו מוטלת על הרשויות במשמורתן נמצא המטופל ועל צוות המוסד הרפואי בו הוא מאושפז לפעול למימוש זכות זו.

חוות דעת זו נכתבת לטובת פניית עמותת רופאים לזכויות אדם לשירות בתי הסוהר (שב"ס), לצבא ולמשרד הבריאות בבקשה לקבוע ו/או לחדד נהלים המסדירים את נושא עדכון משפחות כלואים (אסירים ועצורים) המאושפזים בבתי חולים אודות מצבם הרפואי בהתאם לבקשתם ובהלימה לחוק זכויות החולה, תשנ"ו-1996.

רקע

לעמותת רופאים לזכויות אדם (רל"א) הגיעו לאורך השנים פניות רבות מצד בני משפחה של כלואים, ישראלים ופלסטינים כאחד, שבהן התלוננו כי אינם מצליחים לקבל כל עדכון אודות מצבם הרפואי של קרוביהם המאושפזים בבתי חולים. היעדר האפשרות לקבל עדכון מגביר חששותיהם של בני משפחות הכלואים לגורל יקיריהם ומעצימה את תחושת הבודדות והחרדה של המטופל המאושפז לבדו בבית חולים, מצב נפשי שעל פי הספרות הרפואית משפיע ישירות על סיכויי ההחלמה.¹

במענה לבקשת חופש מידע של רל"א אודות הנהלים שמסדירים את הנושא, מסר הממונה על חופש המידע בשב"ס כי למרות שאכן אין נוהל שמסדיר עדכון משפחות במצב האסיר/עצור המאושפז, קיים בשב"ס נוהג כי ככל שהמצב הרפואי מורכב² נמסרת הודעה למשפחה, לרבות בחינת אפשרות לקיום שיחת טלפון בין האסיר למשפחתו ואף מתן אפשרות למשפחה לבקר את האסיר.³

¹ חוות דעת מאת ד"ר זאב וינר, "תמיכה משפחתית והחלמה", 2008.

² המונח "מצב רפואי מורכב" אינו מהווה הגדרה רפואית ולכן לא ברור באילו מקרים ומצבים רפואיים יוזם שב"ס עדכון משפחות.

³ מענה הממונה על חופש מידע בשב"ס לבקשת רל"א בנושא עדכון משפחות אסירים המאושפזים בבית חולים במצבם הרפואי, מיום 26.7.20.

משתמע מכך בבירור כי גם בשב"ס מכירים בחשיבות שבעדכון המשפחות. אך כפי שציינו לעיל, מהפניות שמגיעות לרל"א עולה כי אין די בנוהג זה וכי בפועל אינו מיושם במקרים רבים. הדבר גורם לתסכול רב למטופל ולמשפחתו כמו גם לצוותים הרפואיים שמתקשים לפעול לעדכון המשפחות מאחר והאפשרות לא מוסדרת במסגרת שב"ס.

במענה של המנהל האזרחי לבקשה דומה הנוגעת לכלואים תושבי הגדה המערבית ורצועת עזה צוין כי אין להם נהלים או כל מידע בעניין הסדרת הנושא והפנו את רל"א לשב"ס ולמשרד הבריאות.⁴

במענה ממשרד הבריאות, נאמר כי הנושא אינו מוסדר כלל.⁵

התשתית החוקית וההתנהלות בקהילה

חוק זכויות החולה, החל גם על כלואים הנמצאים במשמורת, קובע כי "מטופל זכאי לקבל מהמטפל או מהמוסד הרפואי מידע רפואי" (סעיף 18) זכות שניתן לסטות ממנה רק באישור ועדת האתיקה של המוסד המטפל. עוד קובע החוק את התנאים בהם מטפל או מוסד רפואי רשאים למסור מידע רפואי לאחר, כולל במקרים ש"המטופל נתן את הסכמתו למסירת המידע הרפואי" (סעיף 20). למרות שמעמד בני המשפחה לא הוסדר בחוק עצמו, נושא עדכון המשפחות במצב קרוביהם ומסירת המידע לגבי מצבם הרפואי קיבל התייחסות כבר בשנת 2003 בחוזר מינהל הרפואה במשרד הבריאות (חוזר מינהל רפואה 53/2003 "מתן מידע רפואי לקרובי החולה") שקבע כי "בקבלה/כניסה לאשפוז בבית חולים...יש לבקש מהמטופל לציין למי מותר לצוות הרפואי למסור מידע. במצבים שבהם המטופל אינו בהכרה ולא ציין למי מותר למסור מידע, באחריות הצוות המטפל למסור את המידע לקרוב משפחה מדרגה ראשונה". ברור שאין מדובר בויתור כללי וגורף על סודיות וכי סוג וכמות המידע שהמטופל מבקש למסור צריכים להיות מוגדרים על ידו, כולל האפשרות לתיחום בזמן, כמו למשל לאשפוז הנוכחי בלבד.

לשאלה האם בנושא זה יש הבדל מהותי בין כלואים למטופלים בקהילה המצדיק חריגה מהחובה למסירת מידע רפואי, תשובתנו היא לאו מוחלט. יש להבטיח את הקשר החיוני בין המטופל ברגעיו הקשים לבין בני משפחתו, ולשם כך יש למצוא מנגנון שיאפשר העברת מידע רפואי לבני המשפחה בהתחשב בהגבלות הקיימות.

⁴ מכתב לרל"א מאת סגן קפי"צ וממונה חופש מידע, לשכת ראש המנהל האזרחי, מיום 11.8.20.

⁵ מכתב מלידי עופר, מרכזת פניות ציבור חוק חופש המידע, מיום 27.12.20.

המצב המיוחד של כלואים

בשונה ממטופלים בקהילה, כלואים הם אוכלוסייה בעלת אוטונומיה מוגבלת כי אין להם אפשרות לעדכן באופן עצמאי את משפחתם במצבם הרפואי לפני ובמשך אשפוזם בבית החולים.

נהלי שב"ס⁶ המסדירים את הטיפול הרפואי מחוץ לכותלי הכלא קובעים במפורש שאסיר המאושפז בבית חולים, גם אם הוא מאושפז ללא ליווי ביטחוני מטעם שב"ס, עדיין נתון במשמורת כדין ולכן כפוף לנהלים ולמגבלות הנקבעים ע"י שב"ס.

עדכון טרם יציאה לאשפוז: האסיר אינו מעודכן מראש באשר למועד הפנייתו לאשפוז ולכן אינו יכול לעדכן את משפחתו מראש. האסירים הביטחוניים ממילא אינם רשאים ליצור קשר עם משפחותיהם כלל. כך או כך, הכלואים כולם מועברים לרוב לאשפוז מבלי שניתנה להם אפשרות לעדכן את משפחתם.

עדכון במהלך האשפוז: כלואים שוהים בבתי החולים לתקופות זמן שונות במהלכן לא יוכלו לעדכן את משפחותיהם, לעיתים גם כאשר הם נמצאים במצב של סכנת חיים.⁷ כמו כן, במקרה של כלואים פלסטינים, גם לאחר החזרה לכלא בסיום האשפוז לא עומדת להם האפשרות לעדכן את משפחתם במצבם בשל האיסור על שימוש בטלפון.

מציאות זו פוגעת בזכותו של המטופל ליידע את בני משפחתו באשר למצבו ולהיתמך בהם בשעותיו הקשות. אנו סבורים כי הקשיים והמגבלות אך מדגישים את האחריות של שב"ס לקבוע דרכים סבירות ונגישות לכלואים לעדכן את משפחותיהם באשר למצבם הרפואי בכלל, ובזמן אשפוז בפרט. יש לעצב הסדרים מיוחדים למתן הסכמה מראש (בעת כניסת אדם לכלא) אם ואיזה בן/ת משפחה יש ליידע במקרה חירום כאשר האסיר אינו נמצא בהכרה ואינו מסוגל לתת הסכמה.

אפשרויות לעדכון משפחות

מסירת מידע רפואי בטלפון: מטעמים שונים לעיתים לא מתאפשר למשפחות להגיע לבקר את הכלוא המאושפז בבית החולים, או שרשויות שונות מונעות ביקור שכזה מטעמי ביטחון.

⁶ נוהל שב"ס מספר 6009-01.

⁷ לאסירים פליליים יש אפשרות להשתמש בטלפונים ציבוריים המותקנים במתחמי בתי הכלא. לאסירים ביטחוניים אין אפשרות זאת גם בתוך הכלא על פי נהלי שב"ס. זכות זאת נמנעת במהלך אשפוז, מכלואים פליליים וביטחוניים כאחד.

בתשובת שב"ס לרל"א בנושא זה נכתב כי בשל אילוצי ביטחון שב"ס אינו מעוניין בהגעת משפחות לבתי החולים. למרות שישנם מקרים נדירים בהם שב"ס מאפשר לבני משפחה להגיע לביקור בבית החולים, חשוב לציין כי למעלה משליש מהכלואים בישראל בשב"ס מגיעים משטחי הרשות הפלסטינית⁸ ואין באפשרות משפחותיהם להגיע לבית החולים, ודאי שלא באופן מהיר, ולקבל עדכונים רפואיים מהצוות המטפל.

בניגוד לחשש של צוותים רפואיים בחלק מבתי החולים, שעלה בהתכתביות של רל"א איתם, אין כל בעיה או מניעה אתית למסור מידע למשפחה באמצעות הטלפון לאחר שהאסיר נתן לכך את הסכמתו והגדיר את המידע אותו הוא מעוניין להעביר. כמו כן, רצוי אף שיהיה נוכח בשיחת העדכון. אין לראות בהסכמה למסירת המידע ויתור על סודיות רפואית, או הסכמה למסור מידע מעבר לזה שהוגדר.

מסירת מידע דרך צד שלישי: במענה של שב"ס לבקשת חופש המידע הנ"ל צוין כי "כאשר מדובר בתושב שטחים, נמסרת הודעה לצל"א [הצלב האדום]". מעבר לעובדה שמשפחות הפונות לרל"א מוסרות כי נאמר להם ע"י גורמי הצלב האדום כי אין להם מידע ושעליהם לפנות לשב"ס, אנו סבורים כי גם כשמדובר בכלוא תושב השטחים, מן הראוי שהמידע אודות מצבו יועבר למשפחתו ע"י הגורם המטפל הרלוונטי בבית החולים. בדומה למה שנכתב באותו מענה לגבי עדכון משפחות של כלואים תושבי ישראל, כך יובטח כי המידע הרפואי לא יועבר למספר גורמים ושהסודיות הרפואית של המטופל לא תיפגע. בנוסף, עדכון ישיר מטעם הצוות המטפל יאפשר למשפחה לברר בצורה יותר טובה אודות מצבו של קרוב משפחתם מאשר לקבל מידע מצד שלישי שלא מעורב בטיפול. יתר על כן, הצוות המטפל יכול לערוך את השיחה בנוכחות הכלוא, ולבקש הסכמתו לענות על שאלות שייטכן ויעלו מצד בני המשפחה בזמן אמת.

⁸ "נתוני כלואים בשירות בתי הסוהר - דו"ח רבעוני 2020", התפרסם ב 17.11.20

סיכום והמלצות

נושא המידע הרפואי, מסירתו למטופל ולבני/ות משפחתו בפרט ויישום חוק זכויות החולה בכלל זכה למספר התייחסויות. כך לדוגמא בדו"ח מבקר המדינה – דו"ח שנתי 65 ג "משרד הבריאות: השמירה על זכויות החולה המאושפז ועל כבודו" התשע"ה-2015,⁹ אשר התייחס לבתי החולים הממשלתיים ושל קופת חולים כללית, נכתב כי "כאשר חולה מתקבל לאשפוז הוא נשאל למי הוא מתיר למסור מידע ועדכון על מצבו הרפואי. תשובת החולה מתועדת בתיקו הרפואי. בכל מחלקות האשפוז בבתי החולים יש הסדרים למסירת מידע ועדכון על מצב החולה לבני משפחתו ולמי שהחולה הורה למסור לו מידע." אף הודגש כי "הוראות המשרד קובעות שעל בתי החולים לקבוע מועדים שבהם יתאפשר לבני המשפחה להיפגש עם הרופא המטפל ועם האחיות לצורך מסירת מידע על בן המשפחה המאושפז. כל בתי החולים מסרו כי קבעו מועדים כאלה, ובדרך כלל יש הקפדה על כך." במקביל עלתה בדו"ח הדאגה כי לעיתים הופרה הסודיות הרפואית בשל חוסר דיסקרטיות או וידוא מכיוון שהצוות בבית החולים לא מקפיד לוודא שבני המשפחה אכן מורשים לקבל את המידע. בסיכום מדגיש המבקר את חשיבות העברת המידע במקביל לשמירה על סודיות רפואית, וקורא למשרד לנקוט בצעדים להבטחת ושיפור הנושא:

"לדעת משרד מבקר המדינה, תקשורת הולמת בין הצוות הרפואי ובין החולה ובני משפחתו מאפשרת מתן ביטוי לזכות החולה לכבוד ולפרטיות. ראוי שמשרד הבריאות יבחן כיצד לשפר נושא זה. בבחינת הנושא רצוי להתייחס למועדים שנקבעו למסירת המידע, לשפה שבה נמסרים הפרטים ולמהותם, לסוגי המצבים הרפואיים המחייבים עדכון ולתדירות מסירת המידע."

עד אשר יוסדר הנושא על ידי משרד הבריאות, בתי חולים שונים נקטו יוזמה והתייחסו במסמכים פנימיים לדרך יישום חוק זכויות החולה במוסד. כך למשל הנוהל של בית החולים ברזילי מצייין לא רק את זכות המטופל למידע רפואי (סעיף 7.6) אלא גם את זכות המטופל למעורבות בטיפול (סעיף 7.7): המידע למטופלים ובני משפחתם יהיה בשפה המובנת להם ו"המידע כולל אלטרנטיבות טיפוליות ויאפשר קבלת החלטות משותפת של המטופל ומשפחתו" (7.7.1.2). וסעיף 7.7.1.4). סעיף 7.4.3 מתייחס לסוגיית ההסכמה מדעת לטיפול רפואי וגם שם זוכה משפחת המטופל למעמד במקרים בהם המטופל אינו יכול לתת הסכמה, "הסכמה לאשפוז תינתן על ידי מטופל ומשפחתו / אפוטרופוס בעל פה או בדרך של התנהגות."¹⁰

⁹ https://www.mevaker.gov.il/he/Reports/Report_290/3320c58c-d5d5-484b-839f-39e0f53d785a/65C-208-ver-3.pdf?AspxAutoDetectCookieSupport=1

¹⁰ נוהל בית חולים ברזילי, "מדיניות בית החולים ליישום חוק זכויות החולה" (עודכן בתאריך 31/7/19). נשלח לרל"א בעקבות תלונה באשר ליישום החוק.

מכל האמור לעיל ניתן להבין כי במערכת הבריאות שוררת הסכמה באשר לחשיבות הקשר בין הצוותים הרפואיים לבין משפחתו של המטופל המאושפז. עם זאת, ולמרות שמאושפזים מבתי הכלא ממשיכים להגיע לבתי החולים, לא עשה משרד הבריאות – וגם לא שב"ס או הצבא – דבר על מנת להסדיר את נושא יידוע המשפחות, אם לבקשת המטופל או במקרים שהמטופל אינו בהכרה, כל זאת בהלימה לבקשתו באם תועדה כזו מראש.

אנו סבורים כי יש להסדיר את הנושא במסגרת נהלים והנחיות של שב"ס, הצבא, בתי החולים ומשרד הבריאות, בהלימה לחוק זכויות החולה. הדבר יבטיח כי לכל כלוא מאושפז תעמוד הזכות לעדכן את משפחתו במצבו, לרבות בחינת האפשרות לתאם מול שב"ס ביקור אצלו בהתאם לדין ולהנחיות.

1. על משרד הבריאות להורות לבתי החולים כי עליהם לפעול על פי חוק זכויות החולה ולהבהיר לכלוא – פלילי או ביטחוני – את זכותו לבקש מהצוות המטפל לעדכן קרובי משפחה במצבו ולאפשר לכל כלוא המעוניין בכך לעדכן את בני משפחתו. חריגה מעדכוןם או מהעברת מידע אודותיו לבקשתו חייבת לקבל אישור של ועדת האתיקה.

2. על משרד הבריאות להבהיר לבתי החולים שבכל מקרה של בקשה/דרישה מצד כוחות הביטחון שלא לעדכן את משפחת המאושפז, יש לכנס את ועדת האתיקה של בית החולים לבחינת בקשה/דרישה זו.

3. על גופי הביטחון לגבש נהלים בהם תצוין החובה אחר להבטיח את זכותו של כלוא מאושפז לעדכון משפחתו לגבי מצבו הרפואי. במקרים בהם גופי הביטחון מבקשים מבית החולים לחרוג מחובה זו עליהם להציג בפני בית החולים את הסיבות הנוגעות למטופל המדובר.

4. על שב"ס להחתיים כל אסיר הנכנס לכלא על טופס עדכון קרובים בו יציין למי למסור מידע אם הוא אינו נמצא בהכרה או קורה לו אסון.

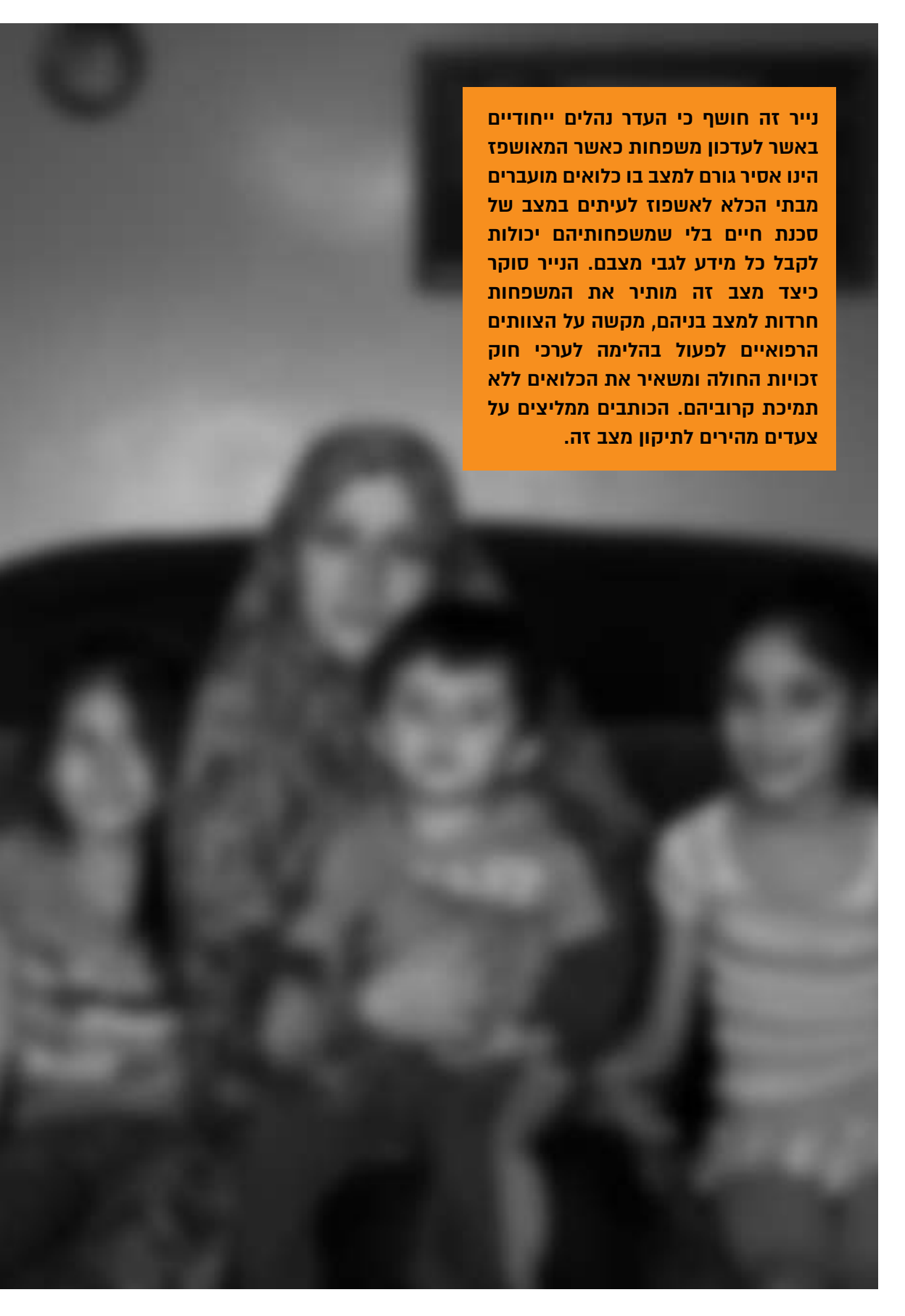
5. עם קבלתו לאשפוז, במידה והחולה בהכרה וכשיר יש לבקש את הסכמתו למסירת המידע וסוג המידע שאפשר למסור.

6. במידה ולא מילא כלוא טופס עדכון קרובים והוא אינו בהכרה יש לדאוג כי בן/בת משפחה מדרגה ראשונה יקבלו עדכון מיידי אודות מצבו. כשמדובר בכלוא קטין, יש לעדכן את האפוטרופוס שלו אך ורק לאחר בירור מול הקטין עצמו ותוך רגישות באשר לסוג המידע אותו הוא מוכן למסור.

7. במידה והכלוא עומד לעבור הליך רפואי מסכן חיים יש לאפשר לו לשוחח עם בני משפחתו לפני ההליך ואחריו. כנ"ל אם הוא נמצא במצב מסכן חיים (ובהכרה) ללא קשר לפרוצדורות רפואיות.

כתיבה: נאג'י עבאס, הדס זיו.

ייעוץ אתי: ד"ר זאב וינר, ד"ר בטינה בירמנס, גב' נעמי בן יעקב, פרופ' רותי סטלנקוביץ, ד"ר ענת רוזנטל (Phd), ד"ר צבי בנינג'ה, ד"ר נורית וגנר (אחות מוסמכת).

נייר זה חושף כי העדר נהלים ייחודיים
באשר לעדכון משפחות כאשר המאושפז
הינו אסיר גורם למצב בו כלואים מועברים
מבתי הכלא לאשפוז לעיתים במצב של
סכנת חיים בלי שמשפחותיהם יכולות
לקבל כל מידע לגבי מצבם. הנייר סוקר
כיצד מצב זה מותיר את המשפחות
חרדות למצב בניהם, מקשה על הצוותים
הרפואיים לפעול בהלימה לערכי חוק
זכויות החולה ומשאיר את הכלואים ללא
תמיכת קרוביהם. הכותבים ממליצים על
צעדים מהירים לתיקון מצב זה.